

Avignonské zajetí papežů, Cola di Rienzo, Francesco Petrarca

Církev i císařství v té době byly naopak slabé, papežové se po přesídlení do Avignonu dostali do závislosti na Francii a do italských poměrů zasahovali jen nepřímou; v Římě panovala anarchie.

Počátek takzvaného „avignonského zajetí papežů“ souvisí s pontifikátem **Klementa V.**, který byl Francouz a za papežskou rezidenci si pod tlakem krále **Filipa IV. Sličného** zvolil Avignon. Město bylo majetkem Karla II. z Anjou zv. Chromého, který byl neapolský král a zároveň vazal papežského státu. Filip Sličný navíc papeže nutil, aby zahájil proces proti již zesnulému Bonifáci VIII. Proces byl v roce 1311 zastaven, za to však musel papež zrušit řád Templářů, jehož majetek si král chtěl přivlastnit.

Křesťanský Západ již nebyl uzavřeným celkem jako dřív. Národní státy stále více sledovaly vlastní zájmy. V takové situaci mohl papež uplatňovat své univerzalistické nároky jen velmi obtížně. Navíc vážnost papežů trpěla jejich politickými machinacemi a intrikami. Přesídlení do Avignonu znamenalo pro papežskou kurii jen další úpadek. Avignon se nacházel zcela v mocenské sféře francouzského krále, což vedlo k tomu, že v kardinálském kolegiu neustále vzrůstal počet Francouzů.

Jan XXII., avignonský biskup Jacques Duèse, papežem zvolen 1316 (konkláve rozhodlo 2 roky), zemřel v Avignonu roku 1334. Byl to papež-politik, podporoval nepotismus, vymýšlel stále nové dávky a cla, čímž vyvolal velkou nelibost. Kdo neplatil, byl exkomunikován (opati, biskupové apod.). Jmenoval Roberta Neapolského správcem střední a severní Itálie, tím se dostal do konfliktu s císařem **Ludvíkem Bavorským** (na straně císaře byli někteří významní intelektuálové jako např. Michele da Cesena, William Ockham, Marsiglio da Padova, jehož dílo *Defensor pacis* je radikální polemikou s papežstvím – požadoval státní kontrolu nad papežstvím, popíral božský původ papežského primátu, propagoval konciliarismus). **Benedikt XII.** (1334–42) byl cisterciák, snažil se o obnovu pořádku v kurii. Začal opevňovat palác v Avignonu. Opět byl závislý na francouzské politice a tudíž ve sporu s Ludvíkem Bavorem. **Klement VI.** (1342–52) vedl aristokratický luxusní život, dal v Avignonu postavit nový, přepychový palác (v morové epidemii z roku 1348 pak mnozí současníci viděli dokonce Boží trest za rozmařilý život papežské kurie v Avignonu). Klement získal od neapolské královny Jany celé město Avignon. To pak zůstalo majetkem církve až do francouzské revoluce. I tento papež měl spory s císařem Ludvíkem Bavorským. Ten byl nakonec exkomunikován, odvolán a zbaven veškerých práv. Římským králem byl v roce 1346 zvolen **Karel IV.**, který kurii více ustupoval. **Inocenc VI.** (1352–62) se vážně zabýval poměry v Římě a v papežském státě, kde

ho v praktických záležitostech zastupoval kardinál **Egidio Albornoz**. Papež Inocenc VI. umožnil, aby v roce 1355 proběhla v Římě císařská korunovace Karla IV.

Urban V. (1362–70) byl původně benediktinský opat, hluboce zbožný. Význačné osobnosti té doby (jako např. Karel IV., Brigita Švédská či Francesco Petrarca) žádaly, aby se papež vrátil do Říma, což v roce 1367 skutečně udělal. Řím ale zatím nebyl pro papeže bezpečný, proto se vydal zpět do Avignonu a cestou zemřel. Řehoř XI. (1370–78) byl poslední římský papež sídlící v Avignonu; zejména sv. Kateřina Sienská na něj apelovala, aby se vrátil do Říma, kam v roce 1377 skutečně přijel. Od té doby sídlí papežové ve Vatikánu.

V Římě v době avignonského zajetí papežů panovaly chaotické poměry, válčili tam mezi sebou Colonnové a Orsiniové. V centru pozornosti se objevil **Cola di Rienzo** (1313–54), notář s výborným klasickým a právnickým vzděláním a posléze římský politik. Obdivoval dávnou slávu Říma, což ho sblížilo s Petrarkou. V roce 1342 byl vyslán jako zástupce římské správy do Avignonu, mj. s cílem přimět papeže k návratu do Říma. Papež Klement VI. mu v roce 1346 svěřil úřad městského notáře a římského konzula. V roce 1347 Cola di Rienzo podnítl povstání chudých vrstev proti vládě šlechty, provedl státní převrat a vyhlásil římskou republiku, šlechtu vyhnal z města a vytvořil novou městskou vládu, usadil se na Kapitolu a nechal se prohlásit tribunem lidu a osvoboditelem města. Tak se střetl s feudální i církevní mocí, která se kvůli jeho radikálním postojům cítila být v ohrožení. Lidové vrstvy se od něho ze strachu z ozbrojených akcí šlechty a církve nakonec odvrátily. Musel se vzdát svého úřadu, byl zatčen a uvězněn v Andělském hradu, ale uprchnul během morové epidemie (1348). Po určitý čas pobýval jako poustevník v Maielle v pohoří Abruzzo.

Pro své plány na obnovu dávné slávy Říma se snažil získat i císaře Karla IV., který ho v roce 1350 nejprve uvítal v Praze, později ho však uvěznil jako podezřelého z kacířství, zřejmě aby si nepohněval papeže. Cola di Rienzo byl poslán do Avignonu, kde byl roku 1352 uvězněn. Osvobozen byl, mimo jiné, i na přímluvu Petrarky, který v Avignonu delší čas pracoval ve službách papežské kurie.

Po nástupu nového papeže Inocence VI. byl Cola di Rienzo v roce 1354 jmenován senátorem a byl vyslán z Avignonu do Říma, aby ve spolupráci s papežským legátem kardinálem Egidiem Albornozem uspořádal místní poměry a zkrotil římskou šlechtu. Z popudu kardinála zvýšil daně a vystupoval jako demagog, čímž ztratil mnoho svých dřívějších přívrženců. Během povstání římské šlechty pak byl na Kapitolu napaden drem a zabit.

Francesco Petrarca, který dobře znal neutěšené poměry v Avignonu i v Itálii, viděl v císaři Karlu IV. jedinou možnost, jak realizovat své politické ideály. Přál si, aby se Řím stal hlavním městem císařství a tím i světa. Karel IV. se v roce 1354 vydal na svou korunovační cestu do Itálie, ovšem neměl v úmyslu tam válčit ani zasahovat do místních politických poměrů. V lednu roku 1355 byl korunován v Miláně italským králem, v dubnu v téhož roku v Římě císařem (korunovaci provedl papežský legát Petr, kardinál Ostijský). Petrarca Karlovi zazlival, že se stará především o Čechy. Žárlil na Prahu, kam přijel roku

1356 jako milánský vyslanec. S Karlem IV. měli odlišné politické názory: císař se potřeboval opírat o papežskou moc, Petrarca v ní naopak spatřoval příčinu nedobrých poměrů v Itálii. Petrarca si přál, aby císař výrazněji zasahoval do italské politiky, aby v Itálii nastolil mír a pořádek. Petrarca byl v Praze ctěn zejména jako humanista a spisovatel (oceňována byla především jeho latinská díla). K jeho obdivovatelům patřili např. pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic (studoval v Bologni a v Padově, 14 let pobýval v Itálii); jeho nástupce Jan Očko z Vlašimi (doprovázel Karla na korunovační cestě do Itálie); císařský kancléř a později olomoucký biskup Jan ze Středy aj.

Po smrti Řehoře XI. v roce 1378 následovalo období označované v církevních dějinách jako **velké schizma**. V tomto období docházelo opakovaně k tomu, že italští a francouzští kardinálové a jejich stoupenci se nedokázali shodnout na volbě papežů a nastávaly tudíž případy **dvoj**papežství (někdy dokonce i trojpapežství), kdy Řím měl svého papeže a Avignon také svého; katoličtí křesťané byli tudíž výrazně rozdělení a nebylo jasné, kdo je pravým papežem, což mělo vážný dopad na mezinárodní politiku té doby. Kardinálové na obou stranách si uvědomovali potřebu sjednocení. Důležitým mezníkem byl koncil v Pise (1409), kde převážila teorie, že koncil je nadřazen papeži. Mnohem větší význam pak měl koncil svolaný na doporučení císaře **Zikmunda Lucemburského** do **Kostnice** (1414–18), kde proběhla volba jediného papeže **Martina V.** (1417–31). Tím schizma skončilo. Martin V. se po skončení koncilu přestěhoval do Říma, který však byl po více než stoletém období bezvládní a anarchie velmi zchátralý a chudý a bylo třeba zahájit jeho obnovu.

V době schizmatu církev představovala nejbohatšího feudála. Vlastnila půdu, na které pracovali poddaní. Dávky se odváděly vrchnosti (úrok z výnosu půdy) i církvi (desátek). Vedle toho církev prodávala odpustky (tzv. odpustkové buly) a její příslušníci dostávali prebendy neboli obročí (výnosy z církevních úřadů, které bylo případně možné získat také za peníze). K tomu bylo potřeba mít alespoň nejnižší svěcení, ale i to se dalo za poplatek obejít. Úpadek mravů duchovenstva byl stále častěji předmětem kritiky; kritici poměrů v církvi však mnohdy končili jako kacíři (Mistr Jan Hus aj.).

Literatura:

- PETRARCA, Francesco. *Listy velkým i malým tohoto světa: výbor z korespondence*. Praha: Odeon, 1974, 292 s.
- ŠPIČKA, Jiří. *Petrarca: homo politicus: politika v životě a díle Franceska Petrarky*. Praha: Argo, 2010, 332 s. ISBN 978-80-257-0172-0.
- SEIBT, Ferdinand. *Karel IV.: císař v Evropě (1346–1378)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, 524 s. ISBN 80-7106-265-0.